

ЗАДЪЛБОЧЕН ПРИНОС КЪМ НОВИЯ
ПОДСТЪП ЗА РАЗБИРАНЕ
НА ПОЕЗИЯТА
НА НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ
(„НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — СИН
НА ОБЕЗВЕРЕН ЖРЕБИЙ“ от СТОЯН
ИЛИЕВ. С., БП, 1987, 291 с.)

На страницата девета от въведението към новата си монография, посветена на Николай Лилиев, Стоян Илиев пише: „Има поети, които откриваме в ранната си младост, и други, с които се срещаме късно. В първия случай ти откриваш себе си чрез поета, а във втория — откриваш поета заради себе си. В единия случай се изграждаш като личност, а в другия — се самопроверяваш като индивид.“ Поет от първия тип за българския читател е Димчо Дебелянов, а от втория — Николай Лилиев. И точно това създава една доста сложна атмосфера около възприетият и оценката на неговата поезия, около органичното присъствие в нашата съвременна култура, около въздействието, което тя оказва или би могла да оказва при формиране на човешката душевност. Книгата си Стоян Илиев започва именно с излагането на основните противоречия, характеризиращи тази атмосфера — противоречията между всеобщото признание на Лилиев като един от най-виртуозните майстори на словото в българската литература, от една страна, и схващането за безжизнеността, „безчовечността“, дори „безсъдържателността“ на неговата поезия, която вече не е нужна на нашето време, поезия, от която поетите трябва да се учат на версификационно майсторство, но чиято внушения, мотиви и смисли трябва да отбягват — нещо повече — активно да им се противопоставят. Така, както казва авторът, Лилиев постепенно се превръща в поет за поетите, а не за публиката, макар като всеки спорен поет той също има своя публика. И тук вече задачата на литературоведа е ясна — да се изгради не просто една представа за Лилиев като човек и поет, а да се намерят такива решения на противоречията — противоречията от лично-психологическо, социално, културно-историческо и пр. естество, — които да се превърнат в реален подстъп към същността на Лилиевата поезия, да ни я разкрият в нейната специфика — да ни разкрият какво тази поезия е, а не какво не е, тъй като най-често отрицанията по неин повод идват точно от претенциите за незадоволен изисквания, но не и от опита да се види каква е собствената мярка на тази поезия и как тя със

своите си средства решава въпросите на своята културна и обществена мисия. И зрелостта на съвременната ни култура и литературознание се проявяват именно в стремежа да се потърси тази собствена мярка, която е характерна за всяко от вече доста многобройните явления, които съставляват нашата културна история и нашата съвременност, а не на последно място и да спомогнат многообразието на историческите явления да влезе и в нашето съвременно културно светоусещане.

Стоян Илиев изпоздува като средство за навлизане в творческия свят на Николай Лилиев познания ни от другите му монографии за българските символисти биографичен подход. Но това, разбира се, не е голо описание на биографията на поета, още повече че тази задача в нашето литературознание вече е изпълнена от трите книги на Константин Константинов, към които Стоян Илиев отправя читателите си. Вещност той и тук има приноси, защото е имал възможност да се запознае с цялата огромна документация на Лилиевия архив, която не е била достъпна изцяло на Константинов, и по този начин редица важни и интересни факти от културната биография на поета са внесени в литературознанието. И все пак основният принос на автора е разкриването на културния смисъл на биографичното развитие предимно на поета а Николай Лилиев, анализът на социалната и културната обстановка, в която той се формира като личност и поет, идеологическите влияния, които изпитва, анализът на противоречивата духовна атмосфера в Европа от онова време — първите десетилетия на двадесетия век — време, което се оказва предомно в много отношения, но което създаде и една особена болезнена атмосфера, свързана с кризата на редица екзистенциални и идеологически стойности. Най-добре в монографията е анализиран този противоречив културно-исторически момент върху изследването на противоречивите влияния, изпитвани от Лилиев от страна на Горки и, от друга страна — на Леонид Андреев, Леонид Андреев като индивидуална персонализация на кризата на европейския индивидуализъм е особено характерна културна фигура, в съпоставка с която можем много по-адекватно да разберем смисъла на основните мотиви и настроения в поезията на Лилиев. В същото време Лилиев попада и под други влияния, предимно на западноевропейската идеологическа мисъл, свързана с кризисния етап от развитието на индивидуализма, които са споменати от Илиев, но сравнително по-плътнo са анализирани само отношенията му към поезията на френските символисти, въпреки че, както убедително показва ав-

торът, по времето, когато Лилiev е бил във Франция, символизъмът далеч не е водещото литературно направление и дори напротив. Тук авторът ни подсказва за особената неравномерност в развитието на духовния живот, свързана с различните културно-исторически условия.

Важно място в монографията заемат анализите на връзките на Николай Лилiev с Георги Бакалов и с кръга „Златорог“. Анализът на взаимоотношенията с Бакалов е направен много задълбочено и са разкрити обективните причини за техните привличания и конфликти, като с това косвено е характеризирана цялостната противоречива ситуация на българската култура от двадесетте и тридесетте години. Малко по-незадоволителен е този анализ по отношение на участието на Лилiev в групата на „Златорог“, въпреки че точно тук авторът е бил най-обстоятелствен и подробен, привечдайки голямо богатство от факти и документи за историята по възникването и развитието на групата. И все пак остава едно впечатление за недостатъчно точното очертаване на културната позиция и културната мисия на „Златорог“, въпреки че на много места се споменава за сложните отношения на списанието към другите сходни и враждебни издания. Това е едно от местата в книгата, където фактологично-биографичният материал на тежава над културно-историческия анализ.

По-нататък в книгата са разглеждани периодите на престой на Николай Лилiev във Виена и Мюнхен — периоди, характерни с това, че по тяхно време той написва един от най-драматичните си произведения, които обаче се оказват и последни в неговото творчество — в Европа настъпват радикални промени в подхода към изкуството, промени, към които Лилiev не е искал или не е можел да се приспособи.

Изчерпвайки периода на формиране, развитие и изчерпване на твореца у Лилiev, Стоян Илiev преминава към анализа на най-характерните мотиви на неговата поезия, анализирайки техния интимно-биографичен и културно-исторически смисъл и подтекст. Такава са преди всичко мотивите за раздвоената душа, интимните изживявания и особената двойственост на Лилievата поезия, мотивът за безпълляните белите мечти и пр. Между тях е вклнвена и една личностна характеристика на Лилiev, която ни представя физическата и духовен портрет на човека и поета, но може би мястото в композицията на книгата за поместването на този портрет не е правилно избрано, въпреки че е донякъде естествено да се търси връзка между мотивите на поезията и качествата на личността.

Една същностна част от монографията е посветена на възникването и развитието на различните етапи и произведения на Николай Лилiev — от първите му стихове, през двете му книги „Луни петна“ и „Птици в нощта“, до последните поеми „Ахасфер“ и „Родина“. Това е наистина най-същностната част от монографията, наред със следващата, разкриваща противоречията на Лилievата поетика с тази на следващите поколения и преди всичко на тези, които тръгват по дирята на Атанас Далчев, защото разкрива характерните черти на тази поезия, характера на художествената система на символизма, неговите характерни художествени похвати и тяхната културна обусло-

веност и стойност, както и чисто индивидуалното поетическо светоусещане на Лилiev, което проличава в съставките с практиката на другите представители на символизма и преди всичко на Димчо Дебелянов и Теодор Траянов. Също така на базата на художествените съставки с поезията на Далчев е проведен и анализът на противоречията на Лилiev със следващите поетически школи, като е намерено по този начин обективно обяснение за възникването на тенденцията към подценяване и игнориране на творчеството на Лилiev. Така всъщност се дава възможност на читателя да проникне в културно-историческия смисъл на поетическите движения, да може да се ориентира в разнообразието и многопосочността на поетическите въздействия.

Това въпреки е и едно от достойнствата на книгата — тя е сериозно литературоведско изследване, поставило си и разрешило важни изследователски задачи, но в същото време е не просто четивна и достъпна за широк кръг читатели, но има и определена културно-моделираща роля, което невинаги се покрива с понятието „достъпност“. Всъщност книгата на Стоян Илiev играе доста важна роля в онзи процес на късно откриване на Лилievата поезия, за което той говори във въведението. Разширявайки хоризонта на българския читател, книгата пряко помага за разширяване хоризонта и на съвременната ни култура въобще.

Горното твърдение всъщност не се отнася само за последната книга на автора, която въпреки своята самостоятелност би могла да се разглежда като органична част от цялото на онази поредица от изследвания по проблемите на българския символизъм, която авторът издаде в последното десетилетие. Няма да е пресилено да се каже, че признанието на монографията за Николай Лилiev всъщност трябва да се тълкува като признание към цялостния труд на автора, посветил дълги години от научната си дейност на изследването на този интересен, противоречив и все пак изключително важен етап от развитието на българската култура, който доскоро беше приеман с някакси на полуизвинителност, ако не и с безапелационно отрицание.

Александър Панов

НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД ИЗСЛЕДВАНИЯТА НА ТЕКСТА

(Сборник „Исследования по структуре текста“,
М., изд. „Наука“, 1987. 301 с.)

Сборникът „Исследования по структуре текста“ е нагледен пример за динамичното развитие на една сравнително млада дисциплина, каквато е текстовата лингвистика. Отделните раздели представят основните дялове и направления, които се изучават в общото русло на науката за езика. Сборникът показва убедително колко продуктивно е съществуването на продължителна и богата традиция, каквато има общото езикознание в Съветския съюз. Създадени са не просто множество на-